
Edvard Munchs hjerteblod

MEDISIN OG KUNST

ERLEND HEM

erlend.hem@medisin.uio.no

Erlend Hem er instituttsjef i Legeforskningsinstituttet, professor ved Universitetet i Oslo og styreleder i Helsehistorisk forum. Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Utstillingen «Livsblod» i Munchmuseet var en refleksjon over medisinsens rolle i våre liv. Utstillingen ga mye å glede seg over, men også noe å stusse over.

«Sykdom og galskap og død var de sorte engler som sto ved min vugge», skrev Edvard Munch (1863–1944) i et udatert notat om slektsarven (1, 2, s. 125). Sitatet åpner for en av mange innganger til å se helse og Munchs kunst i en sammenheng, slik det ble gjort i utstillingen «Livsblod» i Munchmuseet i Oslo fra juni til september 2025.

Tilknytningspunktene mellom Munch og medisin er mange. Munch hentet inspirasjon fra egne erfaringer med sykdom og det medisinske miljøet, og også fra familie, venner, oppdragsgivere og ulike behandlere (3). Munchs far og bror var leger, han hadde mange legevenner og var selv sterkt opptatt av sykdom og helse (4). Kunsten hans gjenspeiler de enorme endringene i medisinsk behandling og pleie som skjedde i løpet av livet hans, og den gir et unikt og kritisk perspektiv på det moderne helsevesenet, ifølge museets nettsider (3).

«Munch hentet inspirasjon fra egne erfaringer med sykdom og det medisinske miljøet, og også fra familie, venner, oppdragsgivere og ulike behandlere»

De fleste anmeldere var begeistret (5–8). «En rett og slett strålende utstilling», het det i Aftenposten (5). «Så gøy det er å se kunst og vitenskap i sammenheng!» utbrøt Vårt Lands anmelder (6). Det er lett å dele deres entusiasme, selv om det også var kritiske stemmer (9).

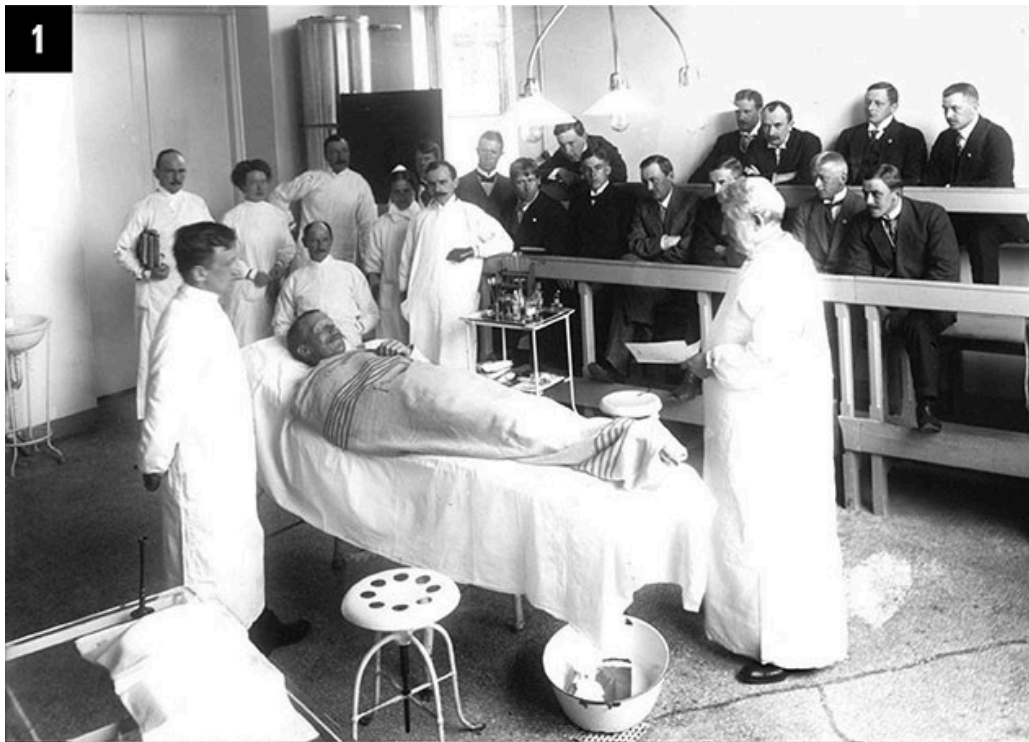
Skjelettet i monterer

I utstillingen sto et menneskeskjelett. Det var ikke mulig å identifisere personen knoklene tilhørte, men vedkommende ble sannsynligvis født mellom 1850 og 1865 og bodde i Paris, ifølge utstillingsplakaten. Med andre ord levde personen samtidig som Edvard Munch, sto det. Det var satt sammen av Maison Tramond, et firma i Paris kjent for å levere anatomiske preparater av høy kvalitet. Er det greit å stille ut et skjelett på denne måten?

For noen år siden var det en lignende diskusjon om et naturlig mumifisert lik, omtalt som Maren i myra, som ble utstilt ved Norsk teknisk museum i Oslo [\(10\)](#). Det sentrale spørsmålet er hvilke etiske standarder som bør legges til grunn når menneskelige levninger stilles ut uten eksplisitt samtykke. Bør de sees på som ting eller som vesener med rettigheter? Jeg undres om slike overveielser ble gjort ved Munchmuseet.

Å skrive selv eller skrive av

I en annen monter hang et fotografi som skal være tatt av Narve Skarpmoen (1868–1930) og vise «Operasjon og forelesning ved Rikshospitalet, med Professor Johansen» (figur 1). Fantes det en professor Johansen ved Rikshospitalet i 1910? Nei, det gjorde ikke det [\(11\)](#).

Figur 1 Professor i kirurgi Hagbarth Strøm (1854–1912), sammen med kolleger og studenter, ca. 1910. Det første fotografiet var en del av utstillingen Livsblod i Munchmuseet. Foto: Narve Skarpmoen / Norsk teknisk museum / I offentlig eie. Det andre fotografiet fra Digitalt museum har samme motiv, er påfallende likt og ser ut til være fra samme auditorium. Foto: Rude & Hilfling / Oslo Museum / I offentlig eie.

Jeg hentet fram bildet fra Digitalt museum. Der står det faktisk: «Rikshospitalet, Barneavdelingen, med Professor Johansen, omkring 1910» (12). Men siden det skal være fra sykehusets barneavdeling, er det trolig professor Axel Theodor Johannessen (1849–1926) som menes. Han var den første professoren i barnesykdommer her i landet. Men det er ikke

Johannessen som er avbildet. Det er derimot Hagbarth Strøm (1854–1912), som var professor i kirurgi ved Rikshospitalet. Bildet kan heller ikke være tatt ved Barneavdelingen, pasienten er jo en mann med bart.

Fotografiet er påfallende likt et annet fotografi i Digitalt museum og som ser ut til være fra samme auditorium (figur 1) (13). Dette er publisert en rekke ganger (14–16). Men det må være tatt på et annet tidspunkt, i alle fall er publikum et annet, lampene i taket er litt ulike, og det er kreditert en annen fotograf – men kan det være samme pasient?

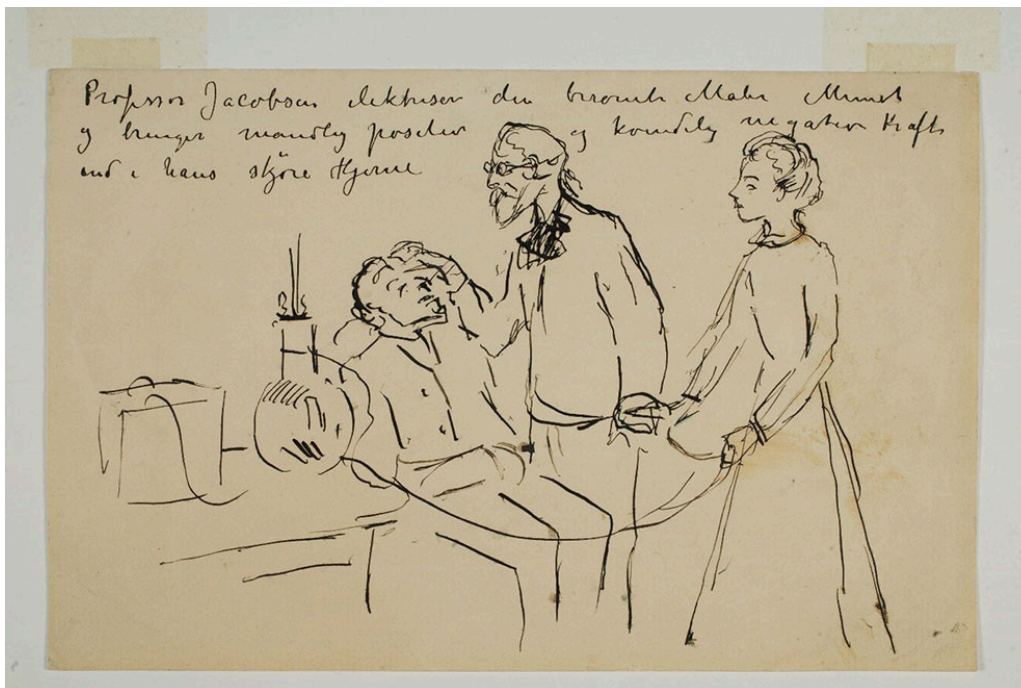
Saken blir desto pussigere ettersom Axel Johannessen er omtalt i et eget kapittel i utstillingskatalogen til «Livsblod» (17, s. 216–20). Det handler om en kuvøse som Johannessen tok i bruk i 1893, og som merkelig nok har funnet en fremtredende plass i utstillingen, til tross for at den ikke har noe med Munch å gjøre.

Elektrisering eller elektrosjokk

Munch fikk et psykisk sammenbrudd i 1908 og la seg inn ved professor Jacobsons privatklinik i København. Dette er en spesielt interessant periode, fordi sammenbruddet og oppholdet ved klinikken ble et vendepunkt i Munchs liv og kunstnerskap. Han la om livsførselen, sluttet å drikke og flyttet hjem til Norge. Eller som hans biograf sier det: Munch transformerte sammenbruddet til et gjennombrudd som nasjonalt norsk geni (2, s. 141). Hva var det som førte til slike usedvanlige resultater? Munch selv beskrev behandlingen: Først var han sengeliggende i lang tid, og litt etter litt begynte de forskjellige kurene: hjertemassasje, elektrisering, bad, furunålsbad, elektriske lysbad og luftetur (18).

«Dette dreier seg om datidens tro på elektrisitet i behandlingen av en rekke lidelser, et rikt og fascinerende kapittel i medisinhistorien. I utstillingen har dette blitt misforstått»

Under innleggelsen var han snart i full aktivitet og lagde blant annet en tegning med påskriften: «Professor Jacobsen elektriser den berømte Maler Munch og bringer mandlig positiv og kvindelig negativ Kraft ind i hans skjøre Hjerne» (figur 2) (19). Dette dreier seg om datidens tro på elektrisitet i behandlingen av en rekke lidelser, et rikt og fascinerende kapittel i medisinhistorien (20). I utstillingen ble dette misforstått. Der sto det at «Tegningen viser Munch i ferd med å motta elektrosjokkbehandling», men dette er ikke riktig. Elektrosjokkbehandling ble introdusert av Cerletti og Bini først i 1938 og kom i bruk i norsk psykiatri i 1941 (21). Slike feil svekker tilliten til utstillingen som historisk fremstilling.

Figur 2 Munchs egen fremstilling av en behandlingssesjon i Jacobsons privatklinik 1908–09. Over tegningen har han skrevet: «Professor Jacobsen elektriser den berømte Maler Munch og bringer mandlig positiv og kvindelig negativ Kraft ind i hans skjøre Hjerne» (19). Illustrasjon: Munchmuseet / CC BY-NC-SA 4.0

Utstillingskatalogen

Til utstillingen ble det utgitt en katalog både på norsk og engelsk. Jeg har kun lest den norske utgaven. Den er lekker, med solid innbinding, god papirkvalitet og glimrende illustrasjoner. Men hvilken forbindelse er det mellom utstillingen og utstillingskatalogen? I katalogen henvises det innsiktsfullt til en vitenskapelig artikkel som beskriver den elektriske behandlingen som var vanlig på begynnelsen av 1900-tallet ([17, s. 305, 22](#)). Artikkelforfatterne gjør eksplisitt rede for at dette var noe helt annet enn krampeterapien som ble utviklet mange år seinere.

Pussig nok ble den norskspråklige katalogen publisert over en måned etter at utstillingen åpnet ([17](#)). Med 27 bidragsyttere blir nødvendigvis kvaliteten vekslende. Enkelte forfattere dyrker hver sin subjektive assosiasjonsverden. Det er et dårlig utgangspunkt for en museal formidlingsstrategi. På den annen side vil jeg framheve Espen Stuelands interessante kapittel «'Hvad Edwards vaccination angaaer' – En fars tiltak for å få sønnen vaksinert mot kopper» ([17, s. 106–12](#)).

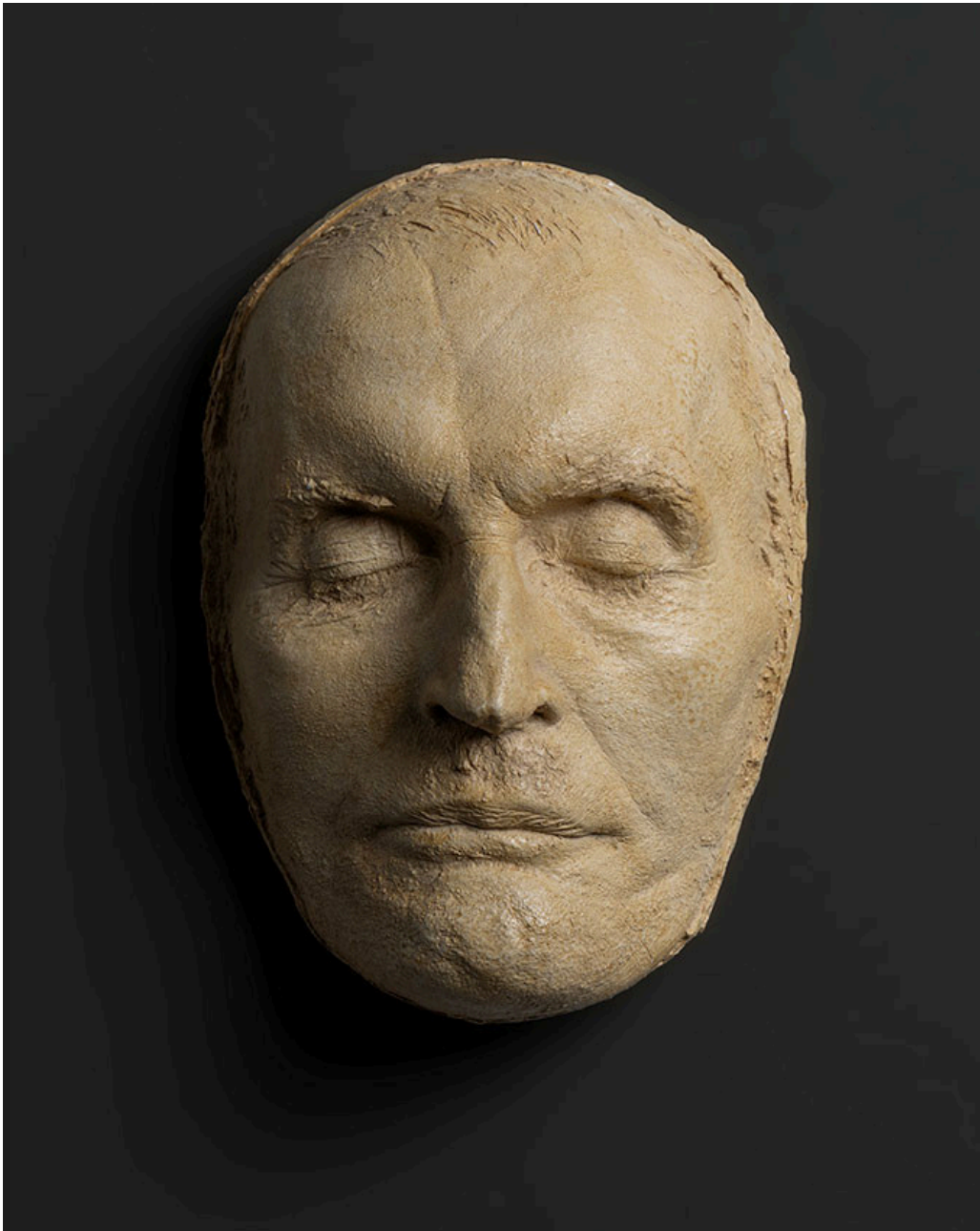
Etter min mening burde katalogen gått tettere på utstillingen. Antakelig burde den også vært tynnere, og jeg undres over kriteriene for å bli invitert til å skrive og hva som sto i forfatterinvitasjonene.

Livsblod eller hjerteblod

«Livsblod» var tittelen på utstillingen, og i ordboka står det forklart som «blod som sete for liv, livskraft». Munch skal selv ha kalt kunsten sin for det, ifølge museets nettsider, og jeg var spent på hvordan Munch brukte ordet. I den fantastiske kilden www.emunch.no, der alle skriftene hans er transkribert, fant jeg ingen spor etter *livsblod*. Ordet *hjerteblod* derimot, er det flere eksempler på. All kunst må være frembrakt med ens hjerteblod, skriver Munch et sted (23). Det er vel forskjell på livsblod og hjerteblod? Burde ikke derfor tittelen på utstillingen heller vært «Hjerteblod»?

«Samfunnets holdning var i rask endring, og de tidligere så populære dødsmaskene skulle snart høre fortiden til»

I den tilnærmet kronologiske utstillingen var også Munchs dødsmaske stilt ut (figur 3). Det var sterkt å se. På plakaten sto det at det var Munchs «livlege» Kristian Schreiner (1874–1957) som bestilte denne. Men samfunnets holdning var i rask endring, og de tidligere så populære dødsmaskene skulle snart høre fortiden til. Dette er blant temaene som jeg gjerne skulle lært mer om.

Figur 3 Munchs dødsmaske. Foto: Ove Kvavik / Munchmuseet

Jeg besøkte utstillingen flere ganger, og det var en glede. Ideen med å kombinere medisin, helse og kunst er glitrende. Enkelte valg, særlig utstillingen av gjenstander som hadde lite med Munch å gjøre, som kuvøsen og søsterens høreapparat i sølv, virket påklistret. Men som et hele var utstillingen en suksess. Bare synd at den sto i tre korte måneder. Jeg skulle ønske at alle helseutdanninger hadde fått muligheten til å besøke den i løpet av høstsemesteret.

LITTERATUR

1. eMunch. Munchmuseet, MM T 2759. Ikke datert. Skissebok.
https://www.emunch.no/HYBRIDNo-MM_T2759.xhtml#ENo-MM_T2759-53r Lest 10.7.2025.

2. de Figueiredo I. Stormen: en biografi om Edvard Munch. Bd. 1. Oslo: Aschehoug, 2023.
3. Munchmuseet. Livsblod. Edvard Munch.
<https://www.munch.no/utstillinger/livsblod-edvard-munch/> Lest 10.7.2025.
4. Hem E. Munch og medisin. Tidsskr Nor Legeforen 2010; 130: 1376–7.
[CrossRef]
5. Sikko Y. En rett og slett strålende utstilling. Aftenposten 5.7.2025: 14.
6. Høgestøl SJ. Melankoli, tæring – og vitenskap. Vårt Land 4.7.2025: 32–3.
7. Elton L. Sykdom, død og Munch. Dagsavisen 3.7.2025: 22–3.
8. Bulie K. De sykes rike. Klassekampen 2.7.2025: 28.
9. Bjerke MP. Drukner nesten i ting og tang. NRK 14.7.2025.
https://www.nrk.no/anmeldelser/anmeldelse_-_livsblod_-_av-edvard-munch-ved-munchmuseet-1.17483285 Lest 13.8.2025.
10. Ingebrigtsen E. I monter post mortem: metodiske og etiske utfordringer for medisinhistoriske utstillinger. I: Natvig JB, Swärd ET, Hem E, red. Historier om helse. Oslo: Den norske legeforening, 2009: 120–33.
11. Museum for universitets- og vitenskapshistorie. Universitetet i Oslo. Universitetets vitenskapelige ansatte 1813–1984.
<https://www.muv.uio.no/samlinger/vitans/> Lest 10.7.2025.
12. Digitalt museum. Norsk teknisk museum. Operasjon og forelesning ved Rikshospitalet omkring 1910.
<https://digitaltmuseum.no/011014275175/operasjon-og-forelesning-ved-rikshospitalet-omkring-1910> Lest 10.7.2025.
13. Digitalt museum. Oslo museum. Undervisning under ledelse av professor Hagbarth Strøm. <https://digitaltmuseum.no/011014582118/undervisning-under-ledelse-av-hagbarth-strom> Lest 10.7.2025.
14. Schiøtz A. Medisinsk historie som glede og fjell. Tidsskr Nor Legeforen 2017; 137. doi: 10.4045/tidsskr.17.0891. [PubMed][CrossRef]
15. Hem E. Ni bind som burde vært tre? Tidsskr Nor Legeforen 2012; 132: 1791–2. [CrossRef]
16. Kyllingstad JR, Rørvik TI. 1870–1911: Vitenskapenes universitet. I: Collett JP, red. Universitetet i Oslo 1811–2011. Bd. 2. Oslo: Unipub, 2011.
17. Morehead A, Amundsen HB, red. Livsblod Edvard Munch. Oslo: Munchmuseet, 2025.
18. eMunch. Munchmuseet, MM N 945. Datert 5.12.1908. Brev til Karen Bjølstad. https://www.emunch.no/HYBRIDNo-MM_No945.xhtml#ENo-MM_No945-02 Lest 10.7.2025.

19. eMunch. Munchmuseet, MM T 1976. Datert 1908–1909. Notat.
https://www.emunch.no/HYBRIDNo-MM_T1976.xhtml#ENo-MM_T1976-00-01r Lest 10.7.2025.
 20. Aarli JA. Medisinsk behandling i utlandet. Hvorfor Bjørnstjerne Bjørnson døde i Paris 1910. Tidsskr Nor Lægeforen 1995; 115: 3740–4. [PubMed]
 21. Moksnes KM. Krampeterapier ved Dikemark sykehus. Michael 2024; 21: 425–45. [CrossRef]
 22. Finger S, Sirgiovanni E. The electrified artist: Edvard Munch's demons, treatments, and sketch of an electrotherapy session (1908-1909). J Hist Neurosci 2024; 33: 241–74. [PubMed][CrossRef]
 23. eMunch. Munchmuseet, MM N 29. Datert 1890–1892. Notat.
https://www.emunch.no/HYBRIDNo-MM_No029.xhtml#ENo-MM_No029-03 Lest 10.7.2025.
-

Publisert: 23. september 2025. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.25.0504
Mottatt 21.8.2025, første revisjon innsendt 29.8.2025, godkjent 3.9.2025.
Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 8. juni 2026.